

kunst@klassekampen.no

KUNST

& kritikk

KUNST PÅ ONSDAG:

Klassekampen anmelder aktuelle utstillinger hver onsdag gjennom hele året. Våre anmeldere kan kontaktes på kunst@klassekampen.no

Hver måned byr vi i tillegg på essays, intervjuer og nyheter fra Kunst-Norge.

Tips til våre kunstsider kan rettes til Astrid Hygen Meyer: astridm@klassekampen.no

Øivind Storm Bjerke
Professor i kunsthistorie og
kunstkritiker

Tommy Olsson
Kunstner og kunstkritiker

Line Ulekleiv
Kunsthistoriker og
kunstkritiker

Den stalinistiske byplanleggingen utformet byene etter overordnede

Manifestasjone

Den stalinistiske arkitekturen skulle bidra til at staten alltid holder innbyggerne under kontroll. Men mange av bygningene som står igjen holder en eksepsjonelt høy kvalitet, sier russisk arkitekt.

FAKTA

Niznij Novgorod:

■ Niznij Novgorod er Russlands femte største by og har rundt 1,2 millioner innbyggere.

■ I 1932 ga Josef Stalin byen navnet Gorkij, etter den russiske forfatteren Maksim Gorkij, og på 1930-tallet vokste byen raskt til å bli en av Sovjetunionens største byer.

■ Derfor bærer arkitekturen i Niznij Novgorod sterkt preg av den stalinistiske byplanleggingen. Den kjennetegnes av klassisistiske idealer, forent med en kommunistisk ideologi.

utgitt en doktorgrad i bokform om emnet. Forskerne vil utforske opphavet til denne arkitekturen og hvordan den avspeiler periodens voldsomme politiske endringer. Spørsmålet er hvordan Aleksandr Ivanitskijs storstilte byplanlegging passer med den oppfatningen det sovjetiske samfunnet hadde av seg selv.

Overordnede planer

Den lokale eksperten Marina Ignatusjko er blant dem som arbeider med stalinistisk byggestil i dag. Hun er arkitekt og arbeider som skribent for hjemmesiden archi.ru og magasinet til det russiske arkitekturforbundet. Hun bekrefter at «Stalins nyrenessanse» har blitt et viktig tema.

– Det er stadig flere som studerer denne stilen. Det er ikke bare forskning: De forsøker virkelig å forstå arkitekturens verdi og skjønnhet, sier Ignatusjko.

– Disse bygningene ble lenge oversett, men de har historisk betydning. De representerer en bestemt periode i vårt lands historie og beskriver en viktig utvikling i byen.

Vi møter Ignatusjko i bydelen Avtosavod. Hele denne sørlige delen av Niznij Novgorod, omkring metrostasjonen Park Pobedi og bilfabrikken GAZ, ble oppført etter prinsippene i stalinistisk byplanlegging for å huse tusenvis av fabrikkens arbeidere.

– Det var en overordnet

plan. Det er det enestående. At man oppførte en hel by etter en bestemt idé. Det skjedde dessuten i løpet av ganske kort tid. Den første bilen rullet ut av fabrikken i 1932. Allerede i 1937 sto det meste av byen ferdig, sier Ignatusjko.

Ideen om den perfekte by

Etter en kort spasertur fra metroen stopper hun foran en karakteristisk bygning: det sju etasjer høye Radiusnyj-huset. «Radiusnyj» betyr *buet* og henviser til den særpregede formen. Eiendommen krummer som en banan. Inne i halvbuen danner solen mønstre av lys og skygge. Til hvert klokkeslett komponerer den kontrastene mellom søyler og balkonger. Opprinnelig har bygget omfattet parken på den andre siden av gaten, og det har vært god utsikt mot sør. Nå sperrer et storsenter og et par nyere boligblokker utsynet.

– Bygget er av eksepsjonell høy kvalitet, og det er et av de beste eksemplene på Stalin-arkitektur i Niznij Novgorod. Leilighetene var ikke tiltenkt vanlige arbeidere. Her bodde ledende funksjonærer og andre privilegerte, sier Ignatusjko om bygget som ble oppført av arkitekten P. Poljudov og N. Krasilnikov i 1938.

– Lenge ble sosialistisk klassisisme utelukkende oppfattet som en representasjon av makten. Derfor synes mange stilen uttrykkelig noe hardt og kaldt. Bygningene ble betraktet som en del av det systemet av undertrykkelse. Og det er riktig at denne formen for arkitektur ble en mulighet for ideologien til å representere seg selv fysisk, sier Ignatusjko.

Bestemte ideer om samfunnet ligger bak byplanleggingen her i Avtosavod. En tanke om den perfekte byen er den bærende ideen, en by som er oppført slik at staten alltid holder folk under kontroll, forteller Ignatusjko.

– Alt er planlagt veldig strengt og levner innbyggerne få eller ingen muligheter for avvik. Ett område er be-

STORMANNSGALSKAP: Det ligger klare elementer av stormannsgalskap i den stalinistiske arkitekturen.

regnet til arbeid, et annet til å bo, et tredje sted til offentlig administrasjon, et fjerde til barnepass og så videre. Det er meningen at beboerne utelukkende skal bevege seg innenfor dette skjemaet. De trenger ikke tenke så mye eller foreta valg. Det er allerede bestemt at her slapper du av, her går du på kino, her danser du, her lærer du, her gifter du deg og så videre. Det avspeiles i byplanleggingen.

Stormannsgalskap

Når man prøver å forstå denne særegne arkitektoniske stilen, møter man noen dramatiske paradokser. For som Ignatusjko sier, er det plutselig som om vi befinner oss i romertidens Napoli, der vi vandrer gjennom et kompleks av eiendommer hvor hvert inngangsparti består av over 15 meter høye hvelvinger som til sammen danner en stor-

slått buegang.

– Det er som å bevege seg rundt i et overdådig palass. Oppmerksomheten vår skjerpes og vi berikes med mange vakre inntrykk. Det blir klart at den stalinistiske arkitekturen ikke bare uttrykker ideologi, men at det i de vellykkede eksemplene dessuten finnes en viss sunn flertydighet.

Men i lys av den politiske situasjonen på 1930-tallet står det klart at helhetsplanen, som de mange nye konstruksjonene i Avtosavod utgjorde, avspeiler dype antagonismer i den unge sovjetstaten.

– Først og fremst symboliserer arkitekturen ubevegelighet, en fiksert tilstand. Det var viktig at det ikke skjedde flere samfunnsomveltninger. Alt ble satt inn på å opprettholde en form for stabilitet, sier Ignatusjko.

Generalsekretær Josef Stalin og kretsen omkring ham

Jens Malling (tekst og foto),
Niznij Novgorod

ARKITEKTUR

Høytragende søyler, lysende hvite balustrader og kontrollerte krummelurer. Dessuten en rekke statuer av stolte arbeidere og idrettskvinner. Ved første øyekast ser det ut som de er tatt direkte fra Aeneiden. Men i motsetning til antikkens helter bærer de ikke sverd og amforaer, men derimot verktøy og volleyballer.

Vi har reist til Niznij Novgorod – en by som under tsartiden var en søvngig provins, men som under turboindustrialiseringen på 1930-tallet fikk navnet Gorkij, der den raskt ble en av Sovjetunionens største byer. I prosessen beriket sjeplanlegger Aleksandr Ivanitskij den med en fascinerende form for arkitektur. Den har fått forskjellige navn: Stalin-gotikk, sosialistisk klassisisme og Stalins nyrenessanse.

Stilen griper tilbake til antikkens skjønnhetsidealer for å gi kommunistisk ideologi og herredømme en fast form. Spesialister, utenlandske forskere og lokale arkitekter gir den stadig mer oppmerksomhet, og seinest i 2013 ble det